

การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยว

ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

HISTORICAL STUDY AND TOURISM ACTIVITIES AT PRASAT KHMER COMMUNITY IN SURIN PROVINCE

พระปรัชญา ชยวุฒโฒ(ถินแหว) ¹, พระครูสาธุกิจโกศล²,

นางสาวเกษศิรินทร์ ปญญาเอก³, นายเอกรัตน์ มาพะดุง⁴

Phra Prachaya Chayavudto (Thinthaew) ¹, Phrakrusathukitkoston²,

Ms. Ketsirin Panya-ake³, Mr. Eakarut Maphadung⁴

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์¹⁻⁴

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Surin Campus¹⁻⁴

E-mail: Prachaya.tin36@gmail.com

ได้รับบทความ: 17 พฤษภาคม 2566; แก้ไขบทความ: 30 ตุลาคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 9 พฤศจิกายน 2566;

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ 3) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนปราสาทขอม จำนวน 26 คน โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องนำมารวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลมาวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ **ผลการวิจัยพบว่า** 1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากหลักฐานโบราณคดีที่ขุดพบในพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์ยังพบแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ของชุมชนโบราณยุคโลหะตอนปลายเป็นจำนวนมากแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ และการปกครอง และปราสาทหินที่เก่าแก่ที่สุดและมากที่สุดในประเทศไทย 2. กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์จากการศึกษาพบว่าปราสาทขอมมีจำนวน 12 แห่งเท่านั้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชน สนับสนุนให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอม โดยนิยมจัดในรูปแบบของการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการแสดงแสง สี เสียง เล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาและตำนานที่เกี่ยวกับปราสาทขอมในแต่ละพื้นที่ และสามารถต่อยอดกิจกรรมในพื้นที่และสร้างเศรษฐกิจในชุมชน 3. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัด

สุรินทร์หน่วยงานองค์การปกครองในท้องถิ่นที่มีขีดความสามารถในการช่วยบำรุงรักษาและสามารถมาช่วยในการบริหารจัดการขั้นต้นเพื่อดูแลพื้นที่ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์จึงมีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของจังหวัดได้สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว การบริการในพื้นที่ปราสาท เป็นต้น หากได้รับการพัฒนาต่อจะได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะที่มีความสนใจเกี่ยวกับปราสาทขอม ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้คือกลุ่มเฉพาะที่มีจำนวนไม่มากนัก

คำสำคัญ: การศึกษาประวัติศาสตร์, กิจกรรมการท่องเที่ยว, ชุมชนปราสาทขอม

Abstract

Research on “Study of the history and tourism activities of the Prasat Khom community in Surin province” has the following objectives: 1) To study the history of the Prasat Khom community in Surin province. 2) To study the tourism activities of the Prasat Khom community in Surin province. 3) To study tourism management of the Prasat Khom community in Surin Province. This research is a qualitative research, in-depth interviews with 26 people involved in the Prasat Khom community. By studying relevant documents, data were collected and the data was analyzed descriptively. The research results found that 1. History of the Prasat Khom community in Surin Province From archaeological evidence unearthed in the area of Surin Province, many ancient civilization sites of late Metal Age communities have been found, showing prosperity in arts, architecture, culture, religion, economy, and government, and the oldest and most extensive stone castles. The best in Thailand 2. Tourism activities of the Prasat Khom community in Surin province. From the study, it was found that there are only 12 Prasat Khom sites where local administrative organizations, the private sector, and communities support tourism activities in the Prasat Khom area. It is popularly organized in the form of sacrificing sacred things. and a light and sound show telling the history and legends about Khmer castles in each area. and can expand activities in the area and create an economy in the community 3. Tourism management of the Prasat Khom community in Surin Province. Local government agencies that have the capacity to help with maintenance and can come to help with the initial management to take care of the Prasat Khom area in Surin Province therefore. There are only a few Khmer temples that have the potential to be leading tourist attractions

in the province with tourism facilities. Services in the castle area, etc., if further developed, will gain the attention of specific groups of tourists who are interested in Khmer castles. This group of tourists is a specific group with a small number.

Keywords: Historical Study, Tourism Activities, Prasat Khmer Community.

บทนำ

เมื่อกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ ยุคที่เทคโนโลยีมีการเติบโตอย่างรวดเร็วในทุกมุมโลก มีการใช้เทคโนโลยีอย่างแพร่หลาย เยาวชนในประเทศไทยก็เช่นเดียวกันได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับเทคโนโลยีเหล่านั้น ปรากฏการณ์ของสังคมสมัยใหม่ทำให้เยาวชนขาดความผูกพันและความรักในท้องถิ่น มองไม่เห็นคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนเอง เป็นสาเหตุให้เยาวชนไม่ทราบประวัติความเป็นมาและเรื่องราวในท้องถิ่น ขาดความภาคภูมิใจ และความหวงแหนในสมบัติของชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ดังพระโอวาทของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า “จะพัฒนาบ้านเมืองให้รุ่งเรืองได้ ต้องเริ่มจากให้คนไทยรักชาติเป็นเสียก่อน มีความจริงใจให้กันอีก ทั้งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ถ้าไม่รู้ว่ตนเองเป็นใครแล้วจะรักชาติเป็นได้อย่างไรกัน” (หม่อมหลวงปนัดดาตีสกุล, 2559: 2) จากพระโอวาทดังที่กล่าวมานี้ ทำให้เรามองเห็นว่าแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองได้บ่งบอกความเป็นตัวตนของบุคคลนั้นๆ ความประพฤดิและการหล่อหลอมล้วนเกิดจากการบ่มเพาะจากสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่เราอาศัยอยู่ การจะพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความสามารถ มีความรักในประเทศชาติบ้านเมืองได้นั้น ล้วนต้องอิงอาศัยการรู้จักแหล่งกำเนิดของตนเองให้ดีเสียก่อน ในแต่ละท้องถิ่นล้วนมีองค์ความรู้ทั้งในด้าน ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม ประเพณี อันเป็นมรดกอันล้ำค่าที่จะต้องช่วยกันสืบทอดพร้อมทั้งเรียนรู้ทำความเข้าใจกับท้องถิ่นของตนเอง เพื่อส่งต่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ชื่นชมและนำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต (ศิริวรรณ ทาปัญญา, 2552: 35)

พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตฺโต) ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นไว้ว่า การศึกษาสมัยใหม่ได้มีผลทำให้นักเรียนห่างไกลออกจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เพราะการเรียนการสอนได้อิงไปกับหลักสูตรแกนกลางที่เข้ามาบังคับให้นักเรียนต้องเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนดมา ทำให้เกิดความแปลกแยกรุนแรง นักเรียนบางคนถึงกับดูถูกวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ยอมรับ

และไม่ศึกษา ไม่เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ไม่มีการสืบสานภูมิปัญญาทำให้คุณค่าเหล่านั้นค่อยๆสูญหายไป จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบการศึกษา ในปัจจุบันที่อิงการศึกษาของชาวตะวันตกมากเกินไป ไปสู่การจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ใกล้ตัวนักเรียนเอง และนำความรู้ในท้องถิ่นนั้นมาจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ ผู้เรียนมีความภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง (พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตฺโต), 2539: 12)

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นไว้ว่าการศึกษาสมัยใหม่ได้มีผลทำให้นักเรียนห่างไกลออกจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เพราะการเรียนการสอนได้อิงไปกับหลักสูตรแกนกลางที่เข้ามาบังคับให้นักเรียนต้องเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนดมา ทำให้เกิดความแปลกแยก รุนแรง นักเรียนบางคนถึงกับดูถูกวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ยอมรับและไม่ศึกษา ไม่เกิดความภาคภูมิใจใน วัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ไม่มีการสืบสานภูมิปัญญาทำให้คุณค่าเหล่านั้นค่อยๆสูญหายไป จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบการศึกษา ในปัจจุบันที่อิงการศึกษาของชาวตะวันตกมากเกินไป ไปสู่การจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ใกล้ตัวนักเรียนเอง และนำ ความรู้ในท้องถิ่นนั้นมาจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีความภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง (สุนทรชัย ขอบยศ, 2562: 28)

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความเก่าแก่ทั้งประเพณี และภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีปราสาทขอมหลายแห่ง เป็นจังหวัดที่อยู่ติดชายแดน ประเทศเพื่อนบ้านกัมพูชา มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานน่าศึกษาค้นคว้า ซึ่งควรได้ศึกษาเรียนรู้ เพื่อให้ เข้าใจถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองให้มากขึ้น จากการสำรวจปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า จังหวัดสุรินทร์มีปราสาทขอมไม่ต่ำกว่า 40 แห่ง ทั้งที่มีความสมบูรณ์และพังทลายลงมาแล้ว ซึ่งยังขาด การนำข้อมูลเหล่านี้มาช่วยในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจในชุมชน ผู้วิจัยเป็นชาวสุรินทร์ มีความสนใจ ประวัติศาสตร์ของปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาทขอมในพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในจังหวัดได้เป็นอย่างดี จึงสนใจที่จะศึกษาถึงการ นำปราสาทขอมในพื้นที่มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจในชุมชนได้อย่างไร จึงได้รวบรวมข้อมูลของ ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ทั้งด้านประวัติศาสตร์และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งเยาวชนใน ท้องถิ่นเองก็ได้รับการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง มีทักษะเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของตนดังคำกล่าว ของนายนิรันดร์ กลยาณมิตร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ความเป็นปึกแผ่น ของชาตบ้านเมืองล้วนมีฐานจากท้องถิ่น เหตุนี้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเสมือนเป็นภาพเล็กๆ ที่เสริม เติมให้เราได้เห็นภาพประวัติศาสตร์ชาติอันสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทำให้เราเห็นความเป็นมา เห็นรากเหง้า ของตนเองที่ชัดเจนละเอียดยิ่งขึ้นและที่สำคัญคือทำให้เราเห็นว่าท้องถิ่นบ้านเมืองเล็กๆ ที่เป็นส่วน หนึ่งของราชอาณาจักรมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และมีบทบาทอย่างไร ซึ่งความรู้ทางประวัติศาสตร์

เหล่านี้นี้มีความสำคัญยิ่งต่อคนรุ่นหลังที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบ้านเมืองของตนเองในอนาคต” (อัมภูวงศ์ ชมดี, 2555: 120)

ผู้วิจัยได้ตระหนักและมองเห็นความสำคัญของปราสาทขอมในท้องถิ่นสุรินทร์ ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบกิจกรรมที่เกี่ยวกับปราสาทขอมในพื้นที่ของตนเอง ทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ อีกทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชน เกิดความภาคภูมิใจ รับรู้ถึงภูมิหลังความเป็นมา เข้าใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อันยาวนานของจังหวัดสุรินทร์ และสถานที่ๆ ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ ในหลายมุม ผ่านปราสาทขอมในท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งหวังให้ชุมชนเกิดความรักความหวงแหนปราสาทขอมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน เป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์และดูแลปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ให้คงอยู่ และนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นมาพัฒนาสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้มีความสอดคล้องกัน โดยอาศัยข้อมูลที่เกิดขึ้นในอดีตมาเป็นฐานในการพัฒนาบ้านเกิดเมืองนอนของตนให้เจริญรุ่งเรืองควบคู่กับการเห็นคุณค่าของความเป็นท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ต่อไป อันจะส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนและประเทศชาติ ผู้วิจัยสนใจในการที่จะศึกษาถึง “การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมทุกแห่งในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ และกิจกรรมของชุมชนที่ใช้ปราสาทขอมในการจัดกิจกรรม อันจะส่งเสริมให้เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน โดยมีปราสาทขอมในพื้นที่เป็นฐานสำคัญในการต่อยอดสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นสู่การพัฒนา (รองศาสตราจารย์ศิริพร สุขเมธารัตน์, 2554: 32)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนปราสาทขอม จำนวน 26 คน โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องนำมารวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลมาวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยวในบริบทพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์ แลอบอีสานใต้ ถือเป็นแหล่งอารยธรรมขอมโบราณ เป็นศาสนสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ ของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยศิลาแลง ตามลัทธิไศวนิกาย นิกายบูชาพระศิวะ ในอดีตของอาณาจักรขอมโบราณ ในพื้นที่การวิจัย เลือกลงเฉพาะพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมปราสาทในจังหวัดสุรินทร์ ที่เป็นพื้นที่ที่ตั้งของปราสาท ไกล่บริเวณชุมชน และเป็นพื้นที่ที่กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ การเข้าถึงข้อมูลแบบพื้นฐาน จึงเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว และสิ่งที่สำคัญยังเป็นการลดรายได้ของชุมชนอีกด้วย กลุ่มปราสาทขอมโบราณในพื้นที่การวิจัย มีการสร้างปราสาทด้วยศิลาแลง มีอายุนับพันปี โดยฐานคติการสร้าง ได้กล่าวถึงความเชื่อที่มีต่อการสร้างปราสาท รูปเคารพ ที่นับถือในสมัยก่อน และองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของปราสาทหิน (ขอม) ผู้วิจัยได้อธิบายเพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา และฐานคติการสร้างปราสาทขอมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ดังต่อไปนี้ ในด้านคติการสร้างปราสาท จากที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้กล่าวไว้ว่า

การสร้างสถานที่เคารพ ที่เป็นลักษณะอาคารทรงปราสาท มาจากฐานคติความเชื่อของอินเดียได้กล่าวว่า เทพเจ้าทั้งหลายสถิตอยู่ ณ เขาพระสุเมรุ ที่เป็นแกนกลางของโลกและจักรวาล ซึ่งอยู่บนสวรรค์ การสร้างปราสาทจึงเปรียบเสมือนการจำลองเขาพระสุเมรุ มายังโลกมนุษย์ เพื่อเป็นที่สถิตของเทพเจ้า (พระศิวะ) และมีการสร้างรูปเคารพของเทพเจ้าขึ้นมากมาย ตามลัทธิศาสนาไศวนิกาย เพื่อประดิษฐานไว้ภายในปราสาทหิน โดยตัวปราสาทมีความหมายของเขาสุเมรุ เช่น มีปราสาทประธานตรงกลาง มีปราสาทบริวารล้อมรอบ ถัดออกมามีสระน้ำ และกำแพงล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง การที่ทำหลังคาปราสาทเป็นเรือนซ้อนชั้นก็หมายถึง สวรรค์ หรือ วิมานของเทพเจ้า และเป็นทิศิตของเทวดา เป็นต้น ดังนั้น การสร้างปราสาทหิน ที่เกิดขึ้นในยุคสมัย อาณาจักรขอม จึงถือเป็นมรดกอันล้ำค่าของแผ่นดิน และเป็นที่ต้องรักษาไว้ให้คงอยู่ ตลอดถึง ต้องมีการจัดการพื้นที่ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษา และถือเป็นสิ่งล้ำค่าที่นักท่องเที่ยว ทั้งใน และต่างประเทศจะให้ความสนใจเข้าไปศึกษา และเที่ยวชมปราสาทแต่ละแห่ง ดังนั้นปัจจัยของการเที่ยวชมปราสาทแต่ละแห่ง จึงสามารถแบ่งได้ 4 ปัจจัยหลักการท่องเที่ยว ดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดถึงความเชื่อที่มีต่อการสร้างปราสาท ลักษณะรูปแบบปราสาท ความสำคัญของการสร้างปราสาท วัสดุการสร้างปราสาท แผนผังรูปแบบ องค์ประกอบส่วนต่างๆ ของปราสาทขอม ผู้วิจัยได้อธิบายเพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา และฐานคติการสร้างปราสาทขอมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ดังต่อไปนี้

การท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ มีกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของทางจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมประเพณี ที่เกิดขึ้น

ในจุดต่างๆ ตามพื้นที่ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติอนุมัติให้จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดท่องเที่ยวตามที
กระทรวงมหาดไทยเสนอเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2527 ความมีชื่อเสียงเกี่ยวกับข้าวหอมมะลิ ผ้าไหม
และช้าง อาทิเช่น การมีช้างเลี้ยงมากที่สุดในประเทศไทยเป็นเมืองช้าง การเป็นเมืองเกษตรอินทรีย์
การผลิตภัตตาคารข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ได้รับรองมาตรฐานและส่งออกขายไปทั่วโลก การได้รับคัดเลือก
ให้ออกแบบและทอผ้าไหมสำหรับตัดเสื้อให้ผู้นำเขตเศรษฐกิจ APEC นอกจากนี้สุรินทร์ยังเป็นดินแดน
ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานเป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยง “อารยธรรมขอมโบราณ” มี
ปราสาทที่เก่าแก่ประมาณ 38 แห่งกระจายอยู่ทั่วไป เช่น ปราสาทยายเงา ปราสาทภูมิโปน ตั้งอยู่
ในพื้นที่ อ.สังขะ สร้างราวพุทธศตวรรษที่ 13 เป็นปราสาทที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย
และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ ปราสาทศีขรภูมิ อ.ศีขรภูมิ ปราสาทบ้านพลวง อ.ปราสาทและกลุ่ม
ปราสาทตาเมือน ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.พนมดงรัก ตั้งอยู่ในเขตชายแดนและเป็นจุดเชื่อมต่อ ตามรอย
เส้นทางอารยธรรมของโบราณที่สำคัญ เป็นต้น

คติการสร้างปราสาทแนวความคิดของพราหมณ์ในการสร้างปราสาท ปราสาทที่เห็นและ
ปรากฏอยู่อย่างมากมาย ได้เกิดจากความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ที่มีความเชื่อว่า การสร้างปราสาท
เป็นการจำลองรูปจักรวาลจากสวรรค์สู่พื้นโลก โดยเฉพาะการย่อเอาเขาไกรลาส ซึ่งเป็นสถานที่
ประทับขององค์พระศิวะเทพ ศาสนาพราหมณ์เชื่อว่าเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลางของจักรวาล

ตามความหมาย ที่มาของรูปแบบและคติการสร้าง ความสำคัญของปราสาทขอม คำว่า
“ปราสาท” (Prasada) มาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤต หมายถึง อาคารที่มีส่วนกลางเป็นห้องเรียกว่า
“ห้องครรภคฤหะ” หรือ “เรือนธาตุ” และมีหลังคาเป็นชั้นซ้อนกันหลายชั้นเรียกว่า “เรือนชั้นๆ”
หลังคาแต่ละชั้นนั้น เป็นการย่อส่วนของปราสาท โดยนำมาซ้อนกันในรูปของสัญลักษณ์ แทน
ความหมายของเรือนฐานันดรสูง ซึ่งให้เป็นที่สถิตของเหล่าเทพเทวดา ดังนั้น ปราสาทจึงหมายถึง ที่
สถิต ที่อาศัย ที่อยู่หรืออาคารที่เป็นศาสนสถาน เพื่อประดิษฐานรูปเคารพต่างๆ เพื่อการประกอบ
พิธีกรรมตามความเชื่อที่เป็นพิธีการทางศาสนา ไม่ใช่พระราชมณเฑียร อันเป็นที่ประทับของ
พระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุนี้จึงมีความแตกต่างในเรื่องของวัสดุ กล่าวคือ ปราสาทที่เป็นศาสนสถานนั้น
สร้างด้วยวัสดุ ที่มั่นคงแข็งแรงประเภทอิฐหรือหิน ส่วนพระราชมณเฑียร ที่ประทับของ
พระมหากษัตริย์ สร้างด้วยไม้ทั้งสิ้น

ปราสาทขอม จึงมีความหมายถึง อาคารที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมขอม หรือเขมรโบราณ
เพื่อใช้เป็นศาสนสถานในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ส่วนคำว่า “ปราสาทขอม
ในประเทศไทย” นั้น หมายถึง อาคารทรงปราสาทในวัฒนธรรมขอม ที่พบในดินแดนไทยในปัจจุบัน
ซึ่งดินแดนเหล่านี้ครั้งหนึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรขอม รวมทั้งบางส่วนได้มีการรับอิทธิพลทาง
ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู

ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์พบว่ามีจำนวน 39 แห่ง ใน 15 อำเภอ ที่ปรากฏว่ามีปราสาทขอมตั้งอยู่ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอกาบเชิง อำเภอปราสาท อำเภอบัวเขต อำเภอศีขรภูมิ อำเภอจอมพระ อำเภอท่าตูม อำเภอสังขะ อำเภอพนมดงรัก อำเภอโนนนารายณ์ อำเภอรัตนบุรี อำเภอเขวาสินรินทร์ อำเภอลำดวน อำเภอสำโรงทาบ และอำเภอสนม ซึ่งในแต่ละแห่งมีสภาพของตัวอาคารและพื้นที่แตกต่างกัน บางแห่งสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ และได้รับการบูรณะแล้วมีความสวยงาม แต่ก็มีหลายแห่งที่สภาพของปราสาทได้ชำรุดอย่างมากและยังไม่มีมีการบูรณะ ปราสาทขอมบางแห่งมีแค่เพียงเศษหินศิลาแลงและชิ้นส่วนไม่กี่ชิ้นที่สามารถบ่งบอกได้ว่าเป็นโบราณสถาน

2. กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ในจังหวัดสุรินทร์มีปราสาทขอมอยู่ 39 แห่งที่พบว่ายังคงสภาพความเป็นปราสาทโบราณอยู่ และมีจำนวน 12 แห่งเท่านั้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชน ได้สนับสนุนให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอม โดยปราสาทขอมทั้ง 12 แห่งที่ได้รับการส่งเสริมทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาท โดยนิยมจัดในรูปแบบของการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการแสดงแสง สี เสียง เล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาและตำนานที่เกี่ยวกับปราสาทขอมในแต่ละพื้นที่ โดยปราสาทขอมทั้ง 12 แห่ง มีกิจกรรม ดังนี้ 1) ปราสาทศีขรภูมิ มีงานที่เกี่ยวข้องดังนี้ งานแสดง แสง สี เสียง ตำนานพันปี ปราสาทศีขรภูมิ งานประเพณีลอยกระทง งานสืบสานประเพณีไทย ร่วมใจใส่บาตร หน้าปราสาทศีขรภูมิ และงานกิจกรรมอื่นๆ เช่นงานແລງຂ່າວ และกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นในโอกาสต่างๆ เนื่องด้วยปราสาทศีขรภูมิเป็นปราสาทขอมที่มีความสวยงามที่สุดของสุรินทร์ 2) ปราสาทข่าปี มีงานแสดง แสง สี เสียง ปราสาทข่าปี และงานบวงสรวงที่จัดขึ้นทุกปี รวมทั้งได้มีการโปรโมทเรื่องพระอาทิตย์ตกลอดช่องประตูของปราสาท ซึ่งมีความคล้ายกับปราสาทหินพนมรุ้งในจังหวัดบุรีรัมย์ 3) ปราสาทบ้านอนันต์ มีการจัดงานแสดง แสง สี เสียง ปราสาทบ้านอนันต์ มีการบวงสรวงตัวปราสาทขอมเช่นเดียวกัน 4) ปราสาทภูมิโปน เป็นอีกหนึ่งปราสาทที่มีกิจกรรมตลอดทั้งปี งานหลักคืองานแสดง แสง สี เสียง ปราสาทภูมิโปน งานประเพณีลอยกระทง งานกิจกรรมอื่นๆที่ใช้พื้นที่ปราสาท เช่นงานรวมกลุ่มผู้สูงอายุ งานต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองที่สำคัญมักจะใช้พื้นที่ของปราสาทในการจัดกิจกรรม 5) ปราสาทบ้านจารย์ 6) ปราสาทหมื่นชัย 7) ปราสาทตาเมือนธม 8) ปราสาทตาควาย 9) ปราสาทเบง 10) ปราสาทยายเหงา 11) ปราสาทตามอญ 12) ปราสาทตระเปียงเตีย จะมีงานแสดง แสง สี เสียง และการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกันทุกปราสาท โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ๆ เป็นที่ตั้งของตัวปราสาทขอม ซึ่งมีการกำหนดการจัดกิจกรรมแบบนี้ในทุกปี(สมัย สุทธิธรรม, 2537: 56)

3. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ในด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอม จากข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้านทั้งพื้นที่และความสมบูรณ์ของตัวปราสาทขอมเอง ส่งผลให้ความน่าสนใจของตัวปราสาทขอมมีน้อยลง การจัดการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ยังคงเป็นหน่วยงานหลักคือสำนักศิลปากรที่ 10 (นครราชสีมา) กรมศิลปากร เป็นเจ้าของพื้นที่ในการบริหารจัดการและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในพื้นที่ ด้วยจำนวนของปราสาทขอมทั้งที่ขึ้นทะเบียนแล้วและยังไม่ขึ้นทะเบียนมีประมาณ 39 แห่งนั้น ก็เกินขีดความสามารถของสำนักศิลปากรที่ 10 (นครราชสีมา) กรมศิลปากร บางแห่งจึงได้มอบหมายหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขีดความสามารถในการช่วยบำรุงรักษาและสามารถมาช่วยในการบริหารจัดการขั้นต้นเพื่อดูแลพื้นที่ปราสาทขอม

จากข้อจำกัดดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ในจังหวัดสุรินทร์ มีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของจังหวัดได้ ซึ่งก็มีข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านสถานที่ตั้งที่อยู่ห่างไกล สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว การบริการในพื้นที่ปราสาท เป็นต้น ล้วนส่งผลต่อภาพลักษณ์สถานที่ท่องเที่ยวปราสาทขอม โดยปราสาทขอมที่มีศักยภาพโดดเด่นประกอบไปด้วย กลุ่มปราสาทตาเมือน ปราสาทตาควาย ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทภูมิโปน ปราสาทบ้านพลวง ปราสาททง ปราสาทบ้านไพล ปราสาทยายเหงา ที่ยังคงความสวยงามและสมบูรณ์อยู่ หากได้รับการพัฒนาต่อจะได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะที่มีความสนใจเกี่ยวกับปราสาทขอม ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้คือกลุ่มเฉพาะที่มีจำนวนไม่มาก เพราะการมาท่องเที่ยวปราสาทก็จะใช้กิจกรรมการเดินชมปราสาทซึมซับประวัติศาสตร์ความเป็นมา จะไม่ค่อยมีกิจกรรมอื่นให้ทำในพื้นที่ปราสาทขอมเท่าที่ควร จึงเป็นจุดที่ต้องร่วมกันคิดกับชุมชนให้มีการสร้างสรรค์อื่น ๆ อันจะดึงดูดการท่องเที่ยวปราสาทขอมให้มีความนิยมขึ้นได้

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น โดยผู้วิจัยอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

การศึกษาประวัติปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีอยู่ทั่วทั้งอาณาบริเวณพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีจำนวนมากถึง 28 แห่ง และสามารถจำแนกอายุของปราสาทขอมแต่ละแห่งโดยแบ่งเป็น 2 ช่วงระยะเวลา คือ สมัยก่อนเมืองพระนคร จำนวน 2 แห่ง และสมัยเมืองพระนครจำนวน 26 แห่ง รวม 28 แห่ง ส่วนปราสาทที่เหลือนั้น จากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ ได้ให้คำตอบว่าปราสาทที่เหลือจาก 26 แห่งนั้น เป็นปราสาทที่สร้างขึ้นและมีศิลปะแบบล้านช้าง และแบบอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แทรกตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ เช่น ปราสาทตา

มอญ อำเภอบัวเขต ปราสาททอง ปราสาทแก้ว อำเภอเขวาสินรินทร์ ปราสาทสังแก ปราสาทวัดกลางสังชะ อำเภอสังชะ เจดีย์เก่าอำเภอลำดวน เป็นต้น ซึ่งไม่นับเข้าเป็นปราสาทขอม

สอดคล้องกับการศึกษาของศิริวรรณ ทาปัญญา ที่กล่าวไว้ในเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งโบราณสถาน:กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้ที่มีถิ่นพำนักใกล้แหล่งโบราณสถาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจที่ดีต่อการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน โดยให้ความเห็นว่า แหล่งโบราณสถานแต่ละแห่งเป็นสถานที่ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ให้เป็นมรดกของแผ่นดิน ช่วยให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตน เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นสิ่งสำคัญเป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและเห็นว่าเป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้สิ่งแวดล้อมแหล่งโบราณสถาน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้ที่อยู่อาศัยใกล้เคียง เพราะทำให้พวกเขามีรายได้ทุกวัน ทำให้ชีวิตในสังคมดีขึ้น (ศิริวรรณ ทาปัญญา, 2552: 26) และการศึกษาของ ศิริพร สุเมธรัตน์ ในเรื่อง หลักฐานของอาณาจักรโบราณที่เกี่ยวข้องกับบริเวณอีสานใต้ สามารถมองเห็นความเคลื่อนไหวของกลุ่มชนต่าง ๆ ในบริเวณนี้ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นหลายกลุ่มหลายเชื้อชาติที่ตั้งเป็นอิสระ มีความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นมิตรและการทำสงครามกันโดยร่องรอยที่ยังคงทิ้งไว้เป็นหลักฐานที่สำคัญคือ หลักฐานโบราณคดี ได้แก่ ชุมชนโบราณ โบราณสถานและโบราณวัตถุ (ศิริพร สุเมธรัตน์, 2550: 11) และสมบัติประจักษ์ฐานต์ ได้เสนองานวิจัยเรื่อง “สถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่มีแนวคิดในการออกแบบจากปราสาทขอม กรณีศึกษา:จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า สำหรับความคิดเห็นที่มีต่อสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่มีแนวคิดในการออกแบบจากปราสาทขอม นักวิชาการและบุคคลทั่วไปส่วนใหญ่เห็นด้วยหากสถาปนิกจะนำลักษณะปราสาทขอมมาใช้ในการออกแบบลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมร่วมสมัยประเภทศูนย์วัฒนธรรม หรือพิพิธภัณฑ์ โครงการต่อไปในจังหวัดบุรีรัมย์และยอมรับว่ากลวิธีการออกแบบของสถาปนิก โดยการประยุกต์ให้รูปทรงหรือส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมให้มีลักษณะใกล้เคียงกับลักษณะดั้งเดิมนั้นทำให้ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมที่ปรากฏแสดงลักษณะปราสาทขอมได้ชัดเจน โดยทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในบางลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมที่สถาปนิกสามารถออกแบบประยุกต์จากลักษณะดั้งเดิมแล้วทำให้สถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่ออกแบบขึ้นใหม่ ให้คงแสดงลักษณะปราสาท (สมบัติ ประจักษ์ฐานต์, 2544: 1)

2. กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมที่รองรับการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาเยี่ยมชมปราสาทขอมของจังหวัดสุรินทร์ กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอม พบว่า ผู้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่ากิจกรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า เน้นความสำคัญในด้านการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวแบบใหม่ “นวัตกรรมชุมชน” คือ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเป็นผู้สามารถได้รับ

ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อาทิ ผลิตภัณฑ์ชุมชน อาหาร ขนมโบราณ เมนูอาหารดั้งเดิม และการแสดงชุมชน ด้วย ดังนั้นในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่จึงมีการจัดลำดับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของพื้นที่ ได้ดังนี้ 1) การจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เพิ่มเติมกิจกรรมโดยชุมชน และนักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมร่วมกัน 2) รูปแบบการท่องเที่ยวนอกจากปราสาทโบราณสามารถจัดกิจกรรมปั่นจักรยาน ตามพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ รอบปราสาทได้ 3) รูปแบบเพิ่มกิจกรรมในปราสาทขอม เช่น รอบการแสดงศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และการรำรำ ของชุมชน เพื่อให้เกิดการดึงดูด มากกว่าที่เป็นอยู่ ดังนั้น ที่สำคัญปราสาทขอมโบราณ เป็นโบราณสถาน อันเก่าแก่ เป็นแหล่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว มาเป็นระดับต้นๆ และระดับรองลงมาเป็นกิจกรรมเสริม ที่จัดให้มีในโปรแกรมพื้นที่ปราสาท และจะเป็นการร่วมกิจกรรมของนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ได้ด้วย สิ่งเหล่านี้สามารถเป็นแนวทาง ทิศทางในการพัฒนาเสริมของกิจกรรมการท่องเที่ยวของพื้นที่ปราสาทขอมได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชื่น ศรีสวัสดิ์ ได้ศึกษา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม:กรณีวัฒนธรรมของชุมชนกวยในเขตอีสานใต้และลาวใต้พบว่า ๑) ชุมชนชาวกวยในเขตอีสานใต้ยังมีอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานีและบางส่วนของจังหวัดมหาสารคาม รวมทั้งหมดประมาณ ๔๗๔,๔๘๖ คน โดยมีหนาแน่นในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดสุรินทร์ ส่วนลาวใต้มีอยู่ประมาณ ๔๕,๔๙๗ คน ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในแขวงสาละวันและจำปาสัก ๒) ชุมชนชาวกวยทั้งเขตอีสานใต้และลาวใต้ มีความเชื่อมโยง สัมพันธ์กันทางประวัติศาสตร์ทางชาติพันธุ์และทางวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในตระกูลมอญ-เขมร มีประวัติศาสตร์และความเป็นมาเหมือนกัน ๓) แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวกวย อาจทำได้โดยการสำรวจสภาพชุมชนที่มีลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมและขึ้นบัญชีไว้อย่างเป็นทางการเป็นระบบในรูปแบบของฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์และเผยแพร่ให้กับนักธุรกิจท่องเที่ยวโดยผ่านการประชุมสัมมนาในรูปของเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์และอินเตอร์เน็ต เป็นต้น ๔) แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน (ปวีณา โทณแก้ว, 2554: 33) และอิติพงศ์ พิรุณ เสนองงานวิจัยเรื่อง “ปราสาทพนมรุ้ง:แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม”พบว่า ประวัติและความเป็นมาของพิธีกรรมทางศาสนาที่ปราสาทพนมรุ้งมาจากความเชื่อว่า โบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นที่ประทับของพระศิวะ ซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อบูชาพระศิวะเทพเจ้าแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาฮินดู ตลอดจนเทพผู้รักษาปราสาทพนมรุ้ง ซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีความมหัศจรรย์ มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ เพื่อช่วยให้ประชาชนได้รับความสุขความเจริญก้าวหน้า ประสบความสำเร็จ ช่วยรักษาการเจ็บป่วยได้และช่วยให้เกิดความสามัคคีในชุมชน (อิติพงศ์ พิรุณ, 2553: 1)

3. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาในการลงพื้นที่ปราสาทแต่ละแห่ง พบว่าปราสาทบางแห่งมีสภาพที่ไม่สามารถนำมาพัฒนาคือมีสภาพเป็นซากปรักหักพัง บางแห่งยังไม่สำรวจและบูรณะ พื้นที่เข้าถึงได้ยากทางไกลชุมชน และมีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพื่อบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวสามารถเชื่อมโยงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ การจัดการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผู้ที่ให้การสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญกับสถานที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ปราสาทมาเป็นลำดับต้นๆ จะให้ความสำคัญของชุมชนมาเป็นส่วนช่วยเสริมในการจัดการการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์นายทศ แม่นผล (ผู้นำชุมชนของปราสาท) ได้กล่าวว่า ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของปราสาทโดยรวม เป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยว แต่ยังขาดงบประมาณ เพื่อการพัฒนารูปแบบการแสดงให้เห็นได้อย่างได้มากกว่าเดิม สามารถเป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการในปัจจุบัน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมปราสาท การรับรองด้านการท่องเที่ยว การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน จัดให้มีในพื้นที่ปราสาทช่วงกิจกรรม และงานประจำปี ส่วนการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน พบว่า จากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้คำตอบแบบเดียวกัน ให้คำตอบในด้านระบบคมนาคม การเข้าชมในปัจจุบันมีความสะดวกมากกว่าหลายสิบปีก่อนมาก มีถนนลาดยางเข้าถึงได้สะดวกกว่าเดิมมาก มีการให้บริการร้านค้า อาหาร เครื่องดื่ม ตามรายการที่เข้าสู่สถานที่แหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมก็มีมาก และให้บริการได้ เป็นอาหารท้องถิ่น และการขายของที่ระลึกมักเป็นผลิตภัณฑ์จากชุมชน เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาป้ายบอกทางเข้าปราสาท เพื่อให้ทราบว่าปราสาทขอมอยู่ในจุดนั้น ปรากฏว่ายังขาดป้ายบอกทางเข้าตัวปราสาทขอม ทั้งนี้โดยภาพรวมทั้ง 13 ปราสาท คือ 1) ปราสาทศีขรภูมิ 2) ปราสาทช่วงปี 3) ปราสาทบ้านอนันต์ 4) ปราสาทภูมิโปน 5) ปราสาทบ้านจารย์ 6) ปราสาทหมื่นชัย 7) กลุ่มปราสาทตาเมือน 8) ปราสาทตาควาย 9) ปราสาทเบง 10) ปราสาทยายเหงา 11) ปราสาททะนง 12) ปราสาทบ้านพลวง 13) ปราสาทบ้านไพล กล่าวได้ว่า มีความสะดวกขั้นพื้นฐาน ในด้านห้องน้ำห้องสุขา ร้านอาหาร ร้านขายเครื่องดื่ม ป้ายบอกทาง ที่รองรับนักท่องเที่ยว และมีความปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สินด้วยสอดคล้องกับ ธีรยุทธ บุญทรัพย์ ที่ได้เสนองานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว กรณีศึกษา: ปราสาท หนองหงส์ อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า ปราสาทหนองหงส์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมและเป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสัญจรผ่านไปมาเท่านั้น ซึ่งปราสาทหนองหงส์นั้นเป็นปราสาทขอมโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การรักษาไว้เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถให้ความรู้ในการเยี่ยมชมปราสาท (ธีรยุทธ บุญทรัพย์, 2554: 1) และเทียนชัย ให้ศิริกุล, เสนองานวิจัยเรื่อง “บทบาทของประชาชนท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษา : ปราสาทหินพนมรุ้งและปราสาทกุสุมาลย์ จังหวัด

บุรีรัมย์” สรุปความได้ว่า ประชาชนได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติของประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งจากผู้อาวุโสในท้องถิ่นมากที่สุด สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นที่รู้จักมากที่สุด คือปราสาทพนมรุ้ง ส่วนปราสาททุกส่วนแต่งประชาชนรู้จักเป็นอันดับที่ ๔ ในเรื่องบทบาทเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนั้น กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าบุคคลในท้องถิ่นควรมีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากที่สุด เพื่อเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ เกี่ยวกับการดูแลรักษา ป้องกัน พื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้มากที่สุด และส่วนใหญ่เห็นด้วยเป็นอย่างมากที่จะให้มีการตั้งกลุ่มอาสาสมัคร ชุมชน เพื่อช่วยกันดูแลป้องกันโบราณสถานในท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับปานกลาง (เทียนชัย ให้ศิริกุล, 2538: 75-76)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) นโยบายเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ สำนักศิลปากรที่ 10 นครราชสีมา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปเป็นกรอบกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาชุมชนปราสาทขอมให้เกิดความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการและองค์ความรู้เรื่องปราสาทขอม การกำหนดนโยบายในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ปราสาทขอม อันจะนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนให้เติบโตได้ด้วยแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่อยู่ใกล้ปราสาทขอม เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนและเห็นคุณค่าของปราสาทขอมที่สามารถสร้างรายได้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญได้เมื่อได้รับการพัฒนา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ในแต่ละพื้นที่ของปราสาทขอม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งสำรวจความสมบูรณ์ของตัวปราสาทและพื้นที่ เพื่อให้เกิดการวางแผนในด้านงบประมาณจากท้องถิ่นด้วย เนื่องจากงบประมาณที่สำนักศิลปากรที่ 10 ได้รับมานั้นไม่เพียงพอในการบริหารจัดการและบูรณะโบราณสถาน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งมีความสามารถในการดูแล โดยอาศัยองค์ความรู้เบื้องต้นจากสำนักศิลปากรที่ 10 ในการเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งปราสาทขอมในพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์หลายแห่งก็มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบบริหารจัดการพื้นที่และดูแลความสะอาด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาโดยให้มีการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาทขอมในแต่ละชุมชนที่ปราสาทขอมตั้งอยู่ เพื่อสร้างหลักสูตรท้องถิ่นหรือมีกิจกรรมเสริมในสถานศึกษาที่สามารถให้นักเรียนและคนรุ่นใหม่เป็นแกนนำในการบรรยายให้ความรู้และแนะนำปราสาทขอมในชุมชนของตนเอง
- 2) ควรศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยใช้ปราสาทขอมเป็นฐานในการพัฒนาและสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- รองศาสตราจารย์ศิริพร สุเมธรัตน์.(2554). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ศิริวรรณ ทาปัญญา. (2552). **การอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- สุนทรชัย ขอบยศ. (2562). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนารากฐานท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สมัย สุทธิธรรม. (2537). **สารคดีชุดเส้นทางปราสาท ปราสาทศีขรภูมิ**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.
- หม่อมหลวงปนัดดาตีสกุล. (2559). **คติธรรมของสมเด็จพระยาตำราญ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.prince-damrong.moi.go.th/pdf/buddhist.pdf/>
- พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตโต). (2539). **ปฏิรูปการศึกษาการสร้างสรรค์ภูมิปัญญา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อัษฎางค์ ชมดี. (2555). **ประวัติศาสตร์การปกครองจังหวัดสุรินทร์**. สุรินทร์: สำนักงานจังหวัดสุรินทร์.
- สมบัติ ประจัญสานต์. (2544). “สถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่มีแนวคิดในการออกแบบจากปราสาทของกรณีศึกษา: จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิตสาขามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ธิดิพงศ์ พิรุณ. (2553). “ปราสาทพนมรุ้ง;แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธัญญพร เขียมรัมย์. (2554). “แนวทางการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว กรณีศึกษา:ปราสาทหนองหงส์อำเภอนาโหนด จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เทียนชัย ไหศิริกุล. (2538). “บทบาทของประชาชนท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษา: ปราสาทหินพนมรุ้งและปราสาทกุสุวันเตง จังหวัดบุรีรัมย์”.
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

